

PROVINCIE
FLEVOLAND

Grote grazers in de Oostvaardersplassen

Inhoud

Inleiding

Ontstaan

Biodiversiteit

Advies en aanpak

Natura 2000

Leeswijzer

Tijdslijn

De drie grote grazers en het (provinciale) beleid

Grote grazers

Diversiteit

Maatregelen en werkzaamheden

Extra beschutting in het kerngebied

Toegang tot omliggende gebieden

Minder grote grazers

3

3

3

3

3

5

6

7

7

7

8

8

8

8

Regelgeving rondom de drie grote grazers

9

Heckrunderen en konikpaarden

9

Edelherten

9

Zorgplicht

9

Bijvoeren

10

Afname van het aantal grote grazers

10

Uitplaatsen van dieren als onderdeel van de reset

10

Planning en vervolg

11

Evaluatie en actualisatie van de maatregelen

11

Effecten meten

11

Meer informatie

12

Inleiding

De provincie Flevoland maakte nieuw beleid voor het gebied tussen Lelystad en Almere. Stap voor stap wordt het aantal grote grazers teruggebracht. Het doel? De Oostvaardersplassen verder laten groeien als rijk vogelgebied met ruige natuur.

Ontstaan

Maar eerst gaan we terug in de tijd, naar het [ontstaan van het natuurgebied](#). Toen in 1968 de polder was drooggemalen, bleef een nat deel ongebruikt. De natuur greep haar kans en er ontstond een moeras met plassen, rietvelden en wilgenbossen: de Oostvaardersplassen. Het rietmoeras werd in korte tijd een verblijfplaats voor vele, vaak bijzondere, vogelsoorten. Als broedgebied, schuilgebied of om voedsel te zoeken.

In de opvolgende jaren werd gezocht hoe het gebied een beschermde status te geven, wat medio jaren tachtig lukte. Verschillende commissies en organisaties gingen vervolgens aan de slag met het creëren van een beheersplan. In de jaren tachtig en negentig werden daarbij drie soorten herbivoren in het natuurgebied uitgezet: Heckrunderen, Konik paarden en Edelherten.

Grote grazers

Kenmerkend voor de Oostvaardersplassen, naast de vele vogels, zijn de grote grazers. De kuddes edelherten, konikpaarden en heckrunderen spelen sinds de jaren 80 een belangrijke rol in de dynamiek van het gebied. Doordat ze gras en struiken eten, houden ze het gebied open en gevarieerd.

Biodiversiteit

Toen het aantal grote grazers de afgelopen jaren groeide, kwam de biodiversiteit van de Oostvaardersplassen in het gedrang. De grote aantallen edelherten zorgden ervoor dat het half open landschap veranderde in een monotone, uitgestrekte grasvlakte. Waar bomen, struiken, riet en ruigte nagenoeg ontbreken. In de winterperiode was er te weinig voedsel voor de grote grazers.

Advies en aanpak

De afgelopen jaren is hard gewerkt aan een oplossing. Commissie Van Geel presenteerde in 2018 in haar rapport perspectieven voor de verdere ontwikkeling van het gebied. Voor het Natura 2000-gebied de Oostvaardersplassen geldt een brede doelstelling: allereerst de vogels, maar ook natuurbeleving, recreatie en landschap. Ook adviseert de commissie aanpassingen in het beheer van de grote grazers.

Natura 2000

Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. In deze gebieden worden bepaalde dieren, vogels en planten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd om de biodiversiteit (soortenrijkdom) te behouden.

Wanneer in dit document over de Oostvaardersplassen wordt gesproken, wordt alleen het als Natura 2000 aangewezen gebied bedoeld.

Kaart: *Overzicht Oostvaardersplassen*

Legenda:

— Natura2000 gebied

— Kade

— Drempel

Leeswijzer

- In de tijdlijn vindt u in een oogopslag de belangrijke besluiten en mijlpalen rondom de grote grazers in de Oostvaardersplassen. U vindt er ook informatie over de rol- en taakverdeling tussen de provincie Flevoland en Staatsbosbeheer.
- Vervolgens geven we een toelichting op het beleid en beschrijven we de maatregelen en werkzaamheden in de Oostvaardersplassen. Daarna nemen we u mee in de regelgeving rondom de grote grazers en het bereiken van de gewenste aantallen.
- Hoe ziet de planning en het vervolg eruit? In het laatste hoofdstuk gaan we in op het meten van effecten en de evaluatie.
- Aan het eind van het document vindt u een bronnenlijst, met links naar rapporten, notities en correspondentie.

Tijdslijn

In 2018 stelde Provinciale Staten van de provincie Flevoland een nieuwe koers vast voor de Oostvaardersplassen, gebaseerd op de adviezen van de Commissie Van Geel. In deze tijdslijn kunt zien wanneer welke besluiten zijn genomen. U vindt hier ook informatie over de rol- en taakverdeling tussen de provincie Flevoland en Staatsbosbeheer.

Eind 2016

- De staatssecretaris van Economische zaken draagt de verantwoordelijkheid voor het beleid voor dierenwelzijn in de Oostvaardersplassen over aan de provincie Flevoland.

[Overeenkomst Dierenwelzijn in de Oostvaardersplassen](#)

8 februari 2017

- Provinciale Staten van Flevoland stemmen in met het initiatiefvoorstel '[Richtinggevende uitspraken Beleidskader beheer Oostvaardersplassen](#)'.
- Start van de Commissie Van Geel. Onder leiding van oud-staatssecretaris Pieter van Geel wordt een beleidskader gemaakt.

December 2017 t/m maart 2018

- De Commissie Van Geel gaat in gesprek met vertegenwoordigers van belangengroepen, maatschappelijke organisaties, overheden en individuen.

April 2018

- De Commissie Van Geel brengt een rapport uit. Dit rapport heet '[Advies Beheer Oostvaardersplassen](#)'.
- Het terugbrengen van het aantal grote grazers is een van de conclusies van het rapport.

18 juli 2018

- De Provinciale Staten van Flevoland stelt nieuw beleid vast.
- In dit beleid is dierenwelzijn een belangrijk thema, waaronder het terugbrengen van het aantal grote grazers.

20 juni 2018

- Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer maken in een [convenant](#) werkafspraken over de uitvoering van het nieuwe beleid.

Wie is waar verantwoordelijk voor?

- Provincie Flevoland is verantwoordelijk voor het beleid van de Oostvaardersplassen.
- Staatsbosbeheer is verantwoordelijk voor uitvoering van het beheer van de Oostvaardersplassen.

De drie grote grazers en het (provinciale) beleid

Provinciale Staten van Flevoland stelden in juli 2018 het beleidskader Beheer Oostvaardersplassen vast. In dit beleidskader wordt ingegaan op onderwerpen als Natura 2000, monitoring, educatie, recreatie en landschap. Uiteraard is er ook aandacht voor de drie grote grazers: hekrunderen, konikpaarden en edelherten.

Het beleidskader beschrijft het houden van grote grazers als volgt:

'Behoud van kuddes van substantiële omvang in het gebied met het oog op begrazing van het grasland voor Natura 2000-doelen en de zelfstandige natuur- en landschapswaarden die de kuddes hebben. We bewaken het welzijn van de grote grazers en voorkomen dat de dieren onnodig lijden door voedseltekorten.'

Grote grazers

Het Oostvaardersplassengebied is een uniek gebied voor Nederland, maar tegelijkertijd ook een maatschappelijk omstreden gebied. Al diverse jaren keert in de winterperiode de discussie over het welzijn van de grote grazers op de maatschappelijke agenda terug. De opvattingen rondom dit onderwerp zijn uiteenlopend.

Commissie Van Geel beschrijft in haar advies dat in de Oostvaardersplassen ruimte is voor in totaal 1100 dieren: 600 hekrunderen en konikpaarden en 500 edelherten. Provinciale Staten neemt dit advies over.

Infographic: Wie eet wat?

Diversiteit

De grote grazers zetten vanaf 1983 voet op Flevolandse bodem. Ze zorgden voor variatie in het grazige deel van de Oostvaardersplassen, dat dicht dreigde te groeien met struiken en planten. De drie grote grazers verschillen in hun gedrag en voedselvoorkeur. Runderen en paarden hebben beide het hele jaar door een sterke voorkeur voor grassen. De runderen zorgen er met name voor dat dat graslanden niet verruigen.

Edelherten voeden met grassen, maar benutten daarnaast ook struiken en bomen om hun voedsel binnen te krijgen. Dit zorgt voor diversiteit.

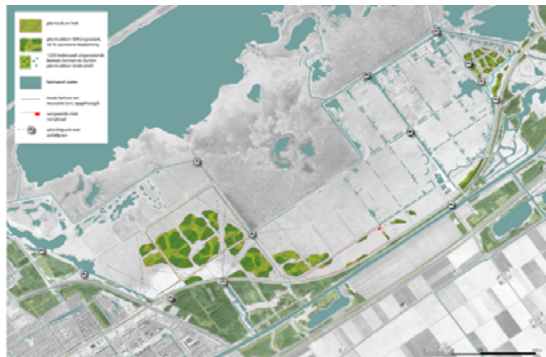
Teveel grote grazers kan echter negatief effect hebben. Als het gras zeer kort is (korter dan 5 cm) heeft dat invloed op de diversiteit in het landschap. De overgangen van kort grasland naar ruigte en de ruigtes zelf zijn van belang voor de vogels in het gebied.

Maatregelen en werkzaamheden

Staatsbosbeheer vertaalde het beleid in een [managementplan](#), waarmee Gedeputeerde Staten op 23 juni 2020 instemden. In het plan staan de opgaven die we in de Oostvaardersplassen hebben en de wijze waarop Staatsbosbeheer het beheer gaat aanpakken. De belangrijkste beheerdersdoelen? Focus op vogels, de opgave die er is vanuit Natura 2000, meer landschappelijke variatie, biodiversiteit en een betere beleving. Ook wordt in het managementplan uitgebreid ingegaan op het beheer van de grote grazers.

Extra beschutting in het kerngebied

Door bomen en struiken te planten komt er meer beschutting voor de grote grazers. Commissie Van Geel adviseert om te zorgen voor 300 hectare beschutting, waarvan 10 procent bomen en 90 procent struiken. Individueel én gegroepeerd. Staatsbosbeheer plant de meeste bomen en struiken in het gebied 't Stort. Andere locaties zijn: de Beemddlanden, Spoorzone en de Driehoek.

Kaart: Beschutting in het kerngebied

Om de jonge aanplant te beschermen tegen de grote grazers plaatste Staatsbosbeheer in 2018 rasters op 't

Stort en in de Beemddlanden (zie kaart Gerasterde gebieden op 't Stort en in de Beemddlanden). De bomen en struiken krijgen daardoor de kans om te groeien tot ze vraatbestendig zijn.

Kaart: Gerasterde gebieden op 't Stort en in de Beemddlanden

Legenda: Donkergroen: bomen, Lichtgroen: struiken

Toegang tot omliggende gebieden

Staatsbosbeheer houdt omliggende gebieden (zoals De Driehoek, delen van het Oostvaardersbos en het Kotterbos) open voor de grote grazers. Hier kunnen zij, totdat er genoeg beschutting is in de Oostvaardersplassen, ook voedsel vinden. Edelherten hebben het hele jaar toegang tot De Driehoek en delen van het

Oostvaardersbos en het Kottersbos. Heckrunderen en konikpaarden hebben alleen 's winters toegang tot deze gebieden. Om de grazers rust te bieden, zijn de gebieden in de winter afgesloten voor recreanten.

Het was eigenlijk de bedoeling dat de Oostvaardersplassen en het Horsterwold met elkaar verbonden zouden worden. Zo hadden de dieren de mogelijkheid om voedsel op andere plekken te zoeken. In 2011 besloot Het Rijk om deze zogenaamde robuuste verbinding niet te maken.

Minder grote grazers

Commissie Van Geel adviseert een totaal aantal van 1100 grote grazers in de Oostvaardersplassen: 500 edelherten en 600 heckrunderen en konikpaarden. Door het aantal grote grazers terug te brengen is er het hele jaar voldoende voedsel voor de grazers, herstelt de plantengroei zich en zal de biodiversiteit in het gebied toenemen. Een expertgroep van drie deskundigen adviseerde in 2019 de provincie Flevoland en Staatsbosbeheer bij de zogenaamde 'reset' van de grote grazers.

Regelgeving rondom de drie grote grazers

Wat is de juridische status van de grote grazers? En welke invloed heeft dit op de zorgplicht en het bijvoeren van de grote grazers? In dit hoofdstuk gaan we in op de regelgeving rondom de drie grote grazers in de Oostvaardersplassen.

Heckrunderen en konikpaarden

De rechter deed twee keer uitspraak over de status van heckrunderen en konikpaarden in de Oostvaardersplassen. Het zijn niet-gehouden dieren. De paarden die leven in het Oostvaardersveld en het Trekweggebied vallen wel onder de 'beschikkingsmacht van de mens' en zijn daarom wel gehouden dieren.

Edelherten

De edelherten in de Oostvaardersplassen zijn een in het wild levende inheemse diersoort. Edelherten zijn beschermd in de Wet natuurbescherming. Dat betekent dat zonder een ontheffing het verboden is ze opzettelijk te doden en te vangen. In het wild levende edelherten mogen niet worden bijgevoerd.

Zorgplicht

De Wet natuurbescherming bepaalt dat iedereen een zorgplicht heeft voor dieren die in het wild leven. De grote grazers leven in een gebied van de Oostvaardersplassen dat niet toegankelijk is. Het ligt op de weg om de dieren de nodige zorg te verlenen.

De kuddebeheerder en boswachter Staatsbosbeheer monitoren de dieren in het Oostvaardersveld en de Oostvaardersplassen minimaal een keer per week. In de winter is dit minimaal twee keer per week. Zij controleren of er dieren gewond zijn, kreupel lijken of vreemd gedrag vertonen. Als het nodig is nemen ze contact op met de dierenarts. De dierenarts beoordeelt dan of het dier behandeld moet worden.

Op 14 juni 2017 kwam het rapport van mr. A.A. Freriks - [Advies juridisch kader initiatiefvoorstel 'Richtinggevende uitspraken Beleidskader beheer Oostvaardersplassen'](#) uit. Het rapport geeft inzicht in welke juridische kaders van toepassing zijn bij de formulering van beleid voor het beheer van de Oostvaardersplassen. Het advies gaat ook in op de status van de grote grazers in de Oostvaardersplassen en de uitspraak [van het Hof Arnhem-Leeuwarden van 11 april 2017](#) hierover.

Bijvoeren

Minder grote grazers zal leiden tot meer evenwicht tussen het aantal dieren en het beschikbare voedsel. Tot die tijd kan [bijvoeren](#) noodzakelijk zijn. Bijvoeren voorkomt dat de dieren onnodig lijden en sterven door tekort aan voedsel.

De gebiedsmanager van Staatsbosbeheer maakt hierbij gebruik van de [Body Condition Score](#) (BCS). Scoort de kudde heckrunderen gemiddeld een BCS van 2? Dan wordt er bijgevoerd. Staatsbosbeheer richt zich op gemiddelden omdat de scores van individuele dieren in de kuddes nogal kunnen verschillen door geslacht en leeftijd.

Afname van het aantal grote grazers

Tussen 2016 en 2019 is het aantal grote grazers afgenomen. Het verminderen van het aantal grote grazers wordt ook wel 'reset grote grazers' genoemd.

Uitplaatsen van dieren als onderdeel van de reset

Flevoland Wageningen Environmental Research onderzocht welke [gebieden](#), vanuit ecologisch perspectief, geschikt zijn voor het uitplaatsen van grote grazers. Ook won de provincie Flevoland advies in bij de [Raad voor Dierenaangelegenheden](#).

Konikpaarden

Konikpaarden die voorzien zijn van een chip en een passpoort kunnen worden verplaatst. Er is uitgebreid onderzoek gedaan naar het uitplaatsen van konikpaarden naar andere gebieden wat in 2019 resulteerde in de verhuizing van 180 konikpaarden naar de natuurgebieden Paleolitico Vivo (Spanje) en Naliboksky Landscape Reserve (Wit-Rusland). Daarmee zijn de mogelijkheden voor uitplaatsen naar andere gebieden op dit moment uitgeput.

Heckrunderen

Heckrunderen mogen alleen naar andere gebieden als ze [geïdentificeerd/geregistreerd](#) zijn en hun herkomst bekend is. De gegevens bevatten informatie over de dierenmerken (geboortedatum, geslacht, haarkleur en het oornummer van het moederdier) en gegevens over de herkomst van de betreffende dieren (geboortebedrijf en alle bedrijven waar de dieren zijn geweest). Dit is voor de Heckrunderen in de Oostvaardersplassen niet het geval. Daarom mogen de heckrunderen niet levend verplaatst worden uit het gebied.

Edelherten

Verplaatsing levert voor edelherten te veel stress op en is geen alternatief. Afschot is daarom op korte en lange termijn de enige manier om het aantal edelherten te verminderen.

Van 10 december 2018 tot 1 april 2019 zijn in totaal 1.745 edelherten geschoten. In september 2019 (na het broedseizoen) schoot men nog eens 43 edelherten af.

Anticonceptie

Universiteit Utrecht deed op verzoek van Provincie Flevoland een [literatuuronderzoek](#) naar de mogelijkheden en de voor- en nadelen van anticonceptie bij de grote grazers. Het onderzoek wees uit dat het voor de korte termijn niet tot minder dieren zal leiden. Ook is onvoldoende bekend wat de ecologische effecten zijn op het gedrag van de dieren.

Helikoptertelling	edelhert	heckrund	konikpaard
november 2016	3380	180	940
november 2017	3950	230	1050
oktober 2018	2316	198	607
oktober 2019	1525	280	490
oktober 2020	2400	340	420 (exclusief 120 paarden in de vangweide)

Tabel: Aantal grote grazers via helikoptertellingen. De doelstand is: 1100 grote grazers, waarvan 500 edelherten en 600 heckrunderen en konikpaarden.

Planning en vervolg

Wat is het effect van de grote grazers op de Natura-2000 doelen in de Oostvaardersplassen? Hier kunnen we pas wat over zeggen op het moment dat de gewenste omvang van de populatie van de grote grazers is bereikt en het effect meetbaar is.

Evaluatie en actualisatie van de maatregelen

In de Oostvaardersplassen lopen de komende jaren verschillende trajecten op het gebied van inrichting en beheer van de Oostvaardersplassen.

Bestaande plannen worden geëvalueerd en geactualiseerd. Er kunnen ook nieuwe plannen worden gemaakt. Een voorbeeld daarvan is een hoofdstuk 'edelherten' in het faunabeheerplan en het managementplan Oostvaardersplassen.

Het uitvoeren van maatregelen in een natuurgebied vraagt tijd. Tijd om de plannen zorgvuldig voor te bereiden, maar ook tijd voor het regelen van de noodzakelijke ontheffingen en vergunningen en het doorlopen van juridische procedures.

Effecten meten

Het is onmogelijk om direct effecten te zien van maatregelen. Het kost jaren om op basis van door monitoring verzamelde gegevens conclusies te trekken over de effecten op het ecosysteem en met die

inzichten de plannen aan te passen. Het effect van de 'reset grote grazers' is op zijn vroegst zes jaar nadat de populatie tot 1100 dieren is teruggebracht zichtbaar. Staatsbosbeheer verwacht dat zij minimaal 2 tot 3 jaar nodig heeft om op een verantwoorde wijze de populatie grote grazers terug te brengen naar 1100 dieren.

Meer informatie

Bij het samenstellen van deze notitie is gebruik gemaakt van de verschenen rapporten, notities en correspondentie met Provinciale Staten.

- 2020 - [Voortgangsrapportage stand van zaken uitvoering beleidskader beheer Oostvaardersplassen juli 2019 – juni 2020](#)
- 2020 - [Managementplan Staatsbosbeheer](#)
- 2020 - [Literatuuronderzoek anticonceptie Universiteit Utrecht](#)
- 2019 - [Provinciale Beleidslijn bijvoeren winters 2019/2023](#)
- 2018 - [Convenant ONTWIKKELING OOSTVAARDERSPLASSEN GEBIED Staatsbosbeheer & Provincie](#)
- 2018 - [Beleidskader beheer Oostvaardersplassen](#)
- 2018 - [Advies Raad voor Dierenaangelegenheden over herplaatsen konikpaarden](#)
- 2018 - [Uitplaatsen van grote grazers in de Oostvaardersplassen, een quickscan van potentiële uitzetgebieden \(WUR\)](#)
- 2017 - [Advies juridisch kader initiatiefvoorstel 'Richtinggevende uitspraken Beleidskader beheer Oostvaardersplassen'](#)
- 2016 - [Overeenkomst Dierenwelzijn in de Oostvaardersplassen](#)
- 2015 - [Natura 2000-beheerplan 2015 – 2021](#)

Relevante uitspraken over de grote grazers in de Oostvaardersplassen:

Bijvoeren:

- 22-06-2016 [Staatsbosbeheer hoeft grote grazers niet bij te voeren](#)
- 11-3-2019 [CBb wijst verzoek tot bijvoeren in Oostvaardersplassen af](#)

Afschot Herten:

- 19-11-2018 [Provincie mocht opdracht tot afschot edelherten geven](#)
- 06-12-2018 [Staatsbosbeheer mag edelherten afschieten](#)
- 12-11-2019 [Rechtbank vernietigt besluit afschot edelherten Oostvaardersplassen](#)
- 03-02-2020 [Afschot edelherten Oostvaardersplassen mag niet hervat worden](#)
- 16-09-2020 [Provincie Flevoland mocht besluiten tot afschot edelherten Oostvaardersplassen](#)

Uitnemen paarden/runderen:

- 02-11-2018 [Staatsbosbeheer mag vangweide bij Oostvaardersplassen afmaken](#)
- 19-12-2018 [Stichting kan zaak Oostvaardersplassen niet aan civiele rechter voorleggen](#)
- 05-11-2020 [Paspoorten voor konikpaarden terecht afgegeven](#)

Regelgeving identificatie & registratie van dieren:

- [Regeling identificatie en registratie van dieren](#)
- [Verordening \(EG\) nr. 1760/2000 van het Europees Parlement](#)

